

Κριτήριο Αξιολόγησης

Θεματική: Επιστήμη, Ορθολογισμός, Ανορθολογισμός

Κείμενο 1

Παρατίθεται μέρος της συνέντευξης του Στέφανου Τραχανά στον Σπύρο Μανουσέλη για το πώς διαφοροποιείται η επιστημονική γνώση από την ψευδοεπιστήμη. Η συνέντευξη (διασκευασμένο κείμενο) δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών.

Είναι όμως εύκολο για τον πολίτη που εκτίθεται σε καταιγισμό «επιστημονικών» πληροφοριών μέσω διαδικτύου να διακρίνει τι από αυτά είναι έγκυρη επιστημονική γνώση και τι ψευδοεπιστήμη;

Δεν είναι εύκολο, αλλά μπορούμε να τον βοηθήσουμε να το κάνει. [...] Ας πούμε ότι παρακολουθεί μια ομιλία και ο ομιλητής ισχυρίζεται ότι η θεωρία της εξέλιξης –ο «αγαπημένος εχθρός» πολλών– είναι λάθος και επικαλείται διάφορα «ατράνταχτα» στοιχεία για να το στηρίξει. Δεν έχει παρά να κάνει στον ομιλητή μία πολύ απλή ερώτηση: «Σε ποιο επιστημονικό περιοδικό έχουν δημοσιευτεί όλα αυτά που λέτε και πού διδάσκονται;». Και αν η απάντηση που θα πάρετε, αγαπητέ αναγνώστη, δεν είναι συγκεκριμένη, αλλά είναι αοριστίες και λεκτικά πυροτεχνήματα, τότε ξέρετε ότι αυτό που ακούσατε δεν είναι επιστημονικός λόγος αλλά ψευδοεπιστήμη.

Γιατί λοιπόν, σε μια εποχή σαν τη δική μας, που ορθά χαρακτηρίζεται «εποχή του επιστημονικού πολιτισμού», εξακολουθεί να υπάρχει ένας εντυπωσιακά μεγάλος επιστημονικός αναλφαβητισμός;

Προφανώς, αυτό είναι το ερώτημα-κλειδί για το θέμα που συζητάμε. Δεν έχει όμως εύκολη απάντηση, γιατί είναι ένα πολυπαραγοντικό πρόβλημα, οπότε μόνο δύο εύκολες επισημάνσεις θα μπορούσα να κάνω. Η μία είναι ο ρόλος του νέου Μεγάλου Αδελφού: ο ρόλος του διαδικτύου και κυρίως των μηχανών αναζήτησης και του τρόπου που επιλέγουν και φέρνουν στην κορυφή τα θέματα που «μας ενδιαφέρουν». Είναι ένας μηχανισμός άδρατης χειραγώγησης που δημιουργεί μεγάλες κλειστές κοινότητες ομοφρονούντων σε ένα θέμα, ικανές να ακούν μόνο τον αντίλαλο της δικής τους φωνής. Ο δεύτερος παράγοντας είναι η εγκατάλειψη από το εκπαιδευτικό σύστημα –όχι μόνο το δικό μας– της βασικής υποχρέωσης που είχε θέσει ο Διαφωτισμός και η μεγάλη παράδοση του ευρωπαϊκού ουμανισμού για την εκπαίδευση: Να διδάσκεται η επιστήμη όχι μόνο ως χρήσιμη γνώση αλλά και ως απελευθερωτική δύναμη του ανθρώπου. Να τον προφυλάσσει από τις δεισιδαιμονίες και τις προλήψεις, όπως ονειρεύτηκε τον κοινωνικό ρόλο της επιστήμης ο Ρήγας Φεραίος όταν έγραφε το «Φυσικής Απάνθισμα». Πού να ήξερε...

Κείμενο 2

Ο Νίκος Δήμου στον πρόλογο του βιβλίου του «ΜΙΚΡΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (και ανορθολογισμού)» επέλεξε να παραθέσει μία επιστολή που έλαβε από έναν νεαρό φοιτητή, τον Δημήτρη Φωτακάκη, την οποία απαντά παρουσιάζοντας τις απόψεις του για τον ορθολογισμό. Η επιστολή που παρατίθεται είναι διασκευασμένη για τις ανάγκες της εξέτασης.

«Μία φορά στις τόσες παίρνω ένα μήνυμα που με κάνει να σκεφτώ πως άξιζε τον κόπο να ζήσω». [...] Έχω γράψει συχνά πως το έλλειμμα του ορθολογισμού είναι πολύ χειρότερο από το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Ίσως μάλιστα το δεύτερο να οφείλεται στο πρώτο. Σκεφθείτε αν η κοινωνία και η οικονομία μας ήταν ορθολογικά οργανωμένη: ούτε ελλείμματα, ούτε χρέη, ούτε Κρίση. [...]

Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε μας που δυσπραγούμε και στα άλλα ευρωπαϊκά έθνη που ευημερούν; Μήπως έχουν περισσότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές; Έχει πετρέλαιο η Ελβετία; Έχει χρυσό η Φινλανδία; Όχι βέβαια. Αλλά έχουν οργάνωση. Έχουν παιδεία. Έχουν επιστήμη, έρευνα και καινοτομία.

Στον 21ο αιώνα το πιο βασικό κεφάλαιο είναι ο νους και η γνώση. Σκέψη και γνώση είχαν τα γυμνασιόπαιδα που δημιούργησαν από το τίποτα κολοσσούς, όπως η Apple και η Microsoft. Και τι είναι η βάση, το υπόβαθρο για κάθε σκέψη, επιστήμη και γνώση; Μα ο ορθός λόγος!

Εμείς βουλιάζουμε συνεχώς μέσα σε χάος ανοργανωσιάς και παραλογισμού. Κάθε μέρα στις εφημερίδες διαβάζουμε ιστορίες γραφειοκρατικής τρέλας, παρανοϊκές θεωρίες συνωμοσίας και πράξεις αυτοκαταστροφής.

Έτσι βλέπουμε πως το 72% των Ελλήνων πιστεύει ότι η Κρίση σχεδιάστηκε και επεβλήθη από ξένα κέντρα. Ποια είναι αυτά; (Μυστικό) Γιατί το έκαναν αυτό; (Σιωπή με νόημα – εδώ χωράνε όλες οι μυθολογικές εξηγήσεις) Πράγμα που σημαίνει πως πάνω από τα δύο τρίτα των κατοίκων αυτής της χώρας πάσχουν από μία μορφή παρανοϊκού παραληρήματος. Οι ρίζες του πρέπει να αναζητηθούν στην παιδεία, την οικογένεια και την κοινωνία. Αλλά κυρίως στην παιδεία. Όπου οι μαθητές διδάσκονται μύθους, παραποιημένες ή ελλιπείς γνώσεις που πρέπει απλώς να αποστηθίσουν – αλλά ένα πράγμα δεν διδάσκονται ποτέ: σκέψη και κρίση. [...]

Έχετε συνειδητοποιήσει ότι εκτός από τη μεγαλύτερη ανεργία της Ευρώπης, έχουμε και τη μεγαλύτερη αφθονία σε αστρολογικά έντυπα και εκπομπές; Όσο και αν σας φανεί παράξενο, αυτά τα δύο μεγέθη είναι ευθέως ανάλογα. Η αστρολογία είναι απάτη και οι αστρολόγοι κοινοί απατεώνες. Λοιπόν ένας λαός που τρέφει 20.000 επίσημους απατεώνες (τόσοι περίπου είναι δηλωμένοι στην εφορία) είναι άξιος της τύχης του. [...]

Έγραφα κάποτε:

«Πολλοί δεν κατανοούν πως ο ορθολογισμός είναι απαραίτητος όχι μόνο για να μπορέσεις να ζήσεις, αλλά και για να σε οδηγήσει στα όρια και την υπέρβασή του. Κανείς δεν μπορεί να ζήσει μόνον από τον ορθολογισμό – αλλά και κανείς χωρίς αυτόν. Ο ορθολογισμός για μένα ορίζει τα όρια της δημόσιας σκέψης, γνώσης και πράξης. Αυτής που μοιράζεται και ρυθμίζει (ή θα έπρεπε να) την κοινωνική ζωή μας. Η επιστήμη, η γνώση, η τεχνολογία. Είναι ο ΚΟΚ, ο σεβασμός του άλλου, η κατηγορική προσταγή του Καντ. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι νόμοι, οι κανόνες. [...]

Άνοιξη 2016 Ν. Δ.

Κείμενο 3

Ο κύκλος τραγουδιών «Ο Ανδρέας» ή «Τα τραγούδια του Αντρέα» γράφτηκε το 1968. Ο Θεοδωράκης αφιέρωσε αυτά τα τραγούδια στον αείμνηστο Ανδρέα Λεντάκη, ηρωικό στέλεχος της ΕΔΑ. Ένα από τα τέσσερα τραγούδια που απαρτίζουν τον κύκλο είναι και το «Καιρός να δεις».

Καιρός να δεις

Σου είπαν ψέματα πολλά
ψέματα σήμερα σου λένε ξανά
κι αύριο ψέματα ξανά θα σου πουν
ψέματα σου λένε οι εχθροί σου
μα κι οι φίλοι σου σου κρύβουν την αλήθεια.
Ψεύτικη δόξα σου τάζουν οι ψεύτες
μα κι οι φίλοι σου με ψεύτικες αλήθειες σε κοιμίζουν.
Πού πας με ψεύτικα όνειρα;
πού πας με ψεύτικα όνειρα;
Καιρός να σταματήσεις
καιρός να τραγουδήσεις
καιρός να κλάψεις και να πονέσεις
καιρός να δεις.

Παρατηρήσεις

Θέμα Α

A1. Να αποδώσετε συνοπτικά (70-80 λέξεις) τις απόψεις του Στέφανου Τραχανά (Κείμενο 1) για τη διαφοροποίηση της επιστημονικής γνώσης από την ψευδοεπιστήμη και τα αίτια του σύγχρονου επιστημονικού αναλφαριθμητισμού

Μονάδες 20

Απάντηση

Ο συνεντευξιζόμενος, συζητώντας για την επιστημονική γνώση και ψευδοεπιστήμη, συμβουλεύει τον πολίτη να διασφαλίζει την εγκυρότητα των επιστημονικών πληροφοριών μέσω συγκεκριμένων επιστημονικών αναφορών και διδασκαλίας σε πανεπιστήμια. Παράλληλα, ανάγει το φαινόμενο του επιστημονικού αναλφαριθμητισμού σε πολυπαραγοντικό ζήτημα με βασικές αιτίες αφενός τον διαδικτυακό χώρο στον οποίο μέσω αλγορίθμων δημιουργούνται κοινότητες ομοϊδεατών, ενισχύοντας την παραπληροφόρηση. Αφετέρου, παρατηρείται η αποτυχία του εκπαιδευτικού συστήματος να διδάσκει την επιστήμη ως εργαλείο απελευθερωτικό και κριτικής σκέψης.

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το Κείμενο 1 και 2, τις παρακάτω περιόδους λόγου, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο, τη λέξη Σωστό ή Λάθος (χωρίς αναφορά σε χωρία των κειμένων).

- α. Στο Κείμενο 1 προτείνεται ως κριτήριο διάκρισης της επιστημονικής γνώσης η ένταξή της σε θεσμικά αναγνωρισμένα πλαίσια. **Σωστό**
- β. Σύμφωνα με το Κείμενο 1, η αξιοπιστία μιας άποψης κρίνεται κυρίως από το πόσο πειστικά παρουσιάζεται στο ευρύ κοινό. **Λάθος**

- γ. Ο συγγραφέας του Κειμένου 2 αποδέχεται μορφές ανορθολογικής σκέψης, εφόσον προσφέρουν ψυχολογική ανακούφιση στους ανθρώπους. **Λάθος**
- δ. Στο Κείμενο 2 ο ορθολογισμός παρουσιάζεται ως επαρκής συνθήκη για να καλύψει τις ανθρώπινες ανάγκες. **Λάθος**
- ε. Και τα δύο κείμενα συγκλίνουν στην άποψη πως το έλλειμμα κριτικής σκέψης οφείλεται σε θεσμικές εκπαιδευτικές ελλείψεις. **Σωστό**

Μονάδες 10

B2. α) Στην πρώτη απάντησή του («Δεν είναι εύκολο ... αλλά ψευδοεπιστήμη.») ο Στέφανος Τραχανάς υιοθετεί συμβουλευτικό ύφος. Για ποιο θέμα ο συνεντευξιαζόμενος του Κειμένου 1 συμβουλεύει τους αναγνώστες στο συγκεκριμένο χωρίο (μον. 2) και με ποια δύο μέσα/στοιχεία επιτυγχάνει τον σκοπό του (μον. 2); Να κάνετε αναφορά στη λειτουργία κάθε μέσου/στοιχείου (μον. 2).

Απάντηση

Ο συνεντευξιαζόμενος συμβουλεύει τους αναγνώστες για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να διακρίνουν την έγκυρη επιστημονική γνώση από την ψευδοεπιστήμη, μέσα στον καταίγισμο πληροφοριών που δέχονται. Το συμβουλευτικό ύφος επιτυγχάνεται με:

- **ερώτηση σε ευθύ λόγο/εντός εισαγωγικών** («Σε ποιο επιστημονικό περιοδικό έχουν δημοσιευτεί όλα αυτά που λέτε και που διδάσκονται.»): Με το ερώτημα αφυπνίζει/προβληματίζει τον αναγνώστη για το πρακτικό κριτήριο ελέγχου της επιστημονικής εγκυρότητας που μπορεί να χρησιμοποιεί, ώστε να διακρίνει την έγκριτη/έγκυρη από την ψευδή γνώση. Ο αυθορμητισμός του λόγου και η αμεσότητα ενισχύουν τον συμβουλευτικό τόνο του λόγου του.
- **β' πρόσωπο** (θα πάρετε/ ξέρετε/ ακούσατε): Απευθύνεται προσωπικά στους αναγνώστες και παροτρύνει/συμβουλεύει άμεσα για τα κριτήρια διάκρισης/διαφοροποίησης ψευδοεπιστήμης-γνήσιας επιστημονικής γνώσης. Με την οικειότητα, διαλογικότητα, αμεσότητα του λόγου ο αναγνώστης καλείται να εφαρμόσει ο ίδιος τη στάση που προτείνεται. Η αμεσότητα του συμβουλευτικού λόγου ενισχύεται και από την **προσφώνηση** («αγαπητέ αναγνώστη»), κάνοντας τον αναγνώστη να νιώθει προσωπικά αποδέκτης της καθοδήγησης.
- **Αντίθεση** (δεν είναι επιστημονικός λόγος αλλά ψευδοεπιστήμη): Η σαφής διάκριση των δύο εννοιών βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει ποια χαρακτηριστικά ανήκουν στην επιστήμη και ποια όχι, ενισχύοντας τη συμβουλή του συνεντευξιαζόμενου.
- **Υποθετικό παράδειγμα** (Ας πούμε ότι παρακολουθεί...): Με το παράδειγμα στον λόγο του και με την προτρεπτική υποτακτική «ας πούμε» αναφέρεται στο ενδεχόμενο ο πολίτης να παρακολουθεί μια ομιλία όπου αμφισβητείται η θεωρία της εξέλιξης. Το παράδειγμα κάνει τη συμβουλή συγκεκριμένη και κατανοητή, καθώς μεταφέρει τον αναγνώστη σε μια ρεαλιστική κατάσταση στην οποία θα μπορούσε να βρεθεί. Τον συνδέει με την εμπειρική του πραγματικότητα και καθιστά το ύφος οικείο.

β) Να εξηγήσετε σύντομα τη λειτουργία των σημείων στίξης στα παρακάτω αποσπάσματα (μον. 4):

1. επικαλείται διάφορα «ατράνταχτα» στοιχεία (εισαγωγικά – Κείμενο 1)
2. Η μία είναι ο ρόλος του νέου Μεγάλου Αδελφού: ο ρόλος του διαδικτύου και κυρίως των μηχανών αναζήτησης (άνω-κάτω τελεία – Κείμενο 1)
3. η εγκατάλειψη από το εκπαιδευτικό σύστημα –όχι μόνο το δικό μας– της βασικής υποχρέωσης (διπλή παύλα – Κείμενο 1)
4. Μα ο ορθός λόγος! (θαυμαστικό – Κείμενο 2)

Μονάδες 10

Απάντηση

1. Τα εισαγωγικά δηλώνουν ειρωνεία, αμφισβήτηση, καθώς ο συγγραφέας δεν αποδέχεται τα στοιχεία ως πραγματικά επιστημονικά έγκυρα.
2. Η άνω-κάτω τελεία επεξηγεί/διευκρινίζει τον «ρόλο του νέου Μεγάλου Αδελφού», δηλαδή το διαδίκτυο.
3. Η διπλή παύλα περικλείει παρενθετική πληροφορία, η οποία λειτουργεί ως σχόλιο προσθετικό του συγγραφέα χωρίς να διακόπτει τη νοηματική συνέχεια της πρότασης.
4. Το θαυμαστικό εκφράζει έντονο συναίσθημα, επιδοκιμασία και έμφαση, υπογραμμίζοντας τη βεβαιότητα και τη σημασία του ορθού λόγου για τον συγγραφέα.

B3. Πρόθεση του συγγραφέα του Κειμένου 2 είναι να προβληματίσει με καταγγελτικό λόγο για την έλλειψη ορθολογισμού στην ελληνική κοινωνία. Να αναφέρετε τρεις (3) διαφορετικές γλωσσικές επιλογές με τις οποίες επιτυγχάνει τον στόχο του, παραθέτοντας τα αντίστοιχα χωρία (μον. 6), και να εξηγήσετε τη λειτουργία της καθεμιάς από αυτές στο κείμενο (μον. 9).

Μονάδες 15

Απάντηση

Πρόθεση του συγγραφέα του Κειμένου 2 είναι να προβληματίσει με καταγγελτικό λόγο για την έλλειψη ορθολογισμού στην ελληνική κοινωνία. Προκειμένου να πετύχει τον σκοπό του αξιοποιεί:

- **β' πληθυντικό και προτρεπτική προστακτική** («*Σκεφθείτε αν η κοινωνία και η οικονομία μας ήταν ορθολογικά οργανωμένη: ούτε ελλείμματα, ούτε χρέη, ούτε Κρίση*»): καλεί άμεσα και συμβουλευτικά τον αναγνώστη να σκεφτεί ενεργητικά, να συλλογιστεί τα οφέλη που θα γνώριζε μια κοινωνία με πυρήνα της τον ορθολογισμό.
- **ερωτήματα** («*Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε μας που δυσπραγούμε και στα άλλα ευρωπαϊκά έθνη που ευημερούν; Μήπως έχουν περισσότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές; Έχει πετρέλαιο η Ελβετία; Έχει χρυσό η Φινλανδία; Όχι βέβαια.*»): προβληματίζει και κινητοποιεί τον αναγνώστη να αντιληφθεί την αντίθεση ανάμεσα στην Ελλάδα και στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, αναδεικνύονται παράλληλα την αποδοκιμασία του για την αδράνεια και την έλλειψη ορθολογικής οργάνωσης της ελληνικής κοινωνίας. (Ο προβληματισμός και η καταγγελτικότητα ενισχύεται ιδιαίτερα από την ελλειπτική και εμφιασμένη απάντηση «όχι βέβαια.»)

- **ειρωνεία** («Λοιπόν ένας λαός που τρέφει 20.000 επίσημους απατεώνες»): Η ειρωνεία και οι μειωτικοί απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί («απάτη», «κοινοί απατεώνες») ενισχύουν τον καταγγελτικό χαρακτήρα του κειμένου και υπογραμμίζουν τη σοβαρότητα του ανορθολογισμού στην κοινωνία, καθιστώντας σαφή την κριτική στάση του συγγραφέα.
- **συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο** («τρέλα», «παρανοϊκές», «αυτοκαταστροφή»): προκαλείται αίσθημα αγανάκτησης για τις συνθήκες αποδοχής του ανορθολογισμού που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης να προβληματιστεί και να ταυτιστεί με την καταγγελτική στάση του συγγραφέα.

Θέμα Γ

Γ1. Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος, κατά τη γνώμη σας; Να απαντήσετε, αξιοποιώντας τρεις (3) διαφορετικούς κειμενικούς δείκτες του ποιήματος. Θεωρείτε διαχρονική την παραίνεση/ προτροπή του ποιητικού υποκειμένου;

Μονάδες 15

Απάντηση

Στο ποίημα το ποιητικό υποκείμενο με διάθεση παρακινήτική και συμβουλευτική καλεί για συνειδητοποίηση της ψευδαίσθησης και προτρέπει για αυτογνωσία και αφύπνιση. Συγκεκριμένα, ήδη ο τίτλος («Καιρός να δεις») φανερώνει την πρόσκληση του ποιητικού υποκειμένου για αναγνώριση της εξαπάτησης που υπάρχει στη ζωή είτε από την εξουσία, είτε από μεμονωμένα άτομα. Η επανάληψη ομόρριζων εννοιών («ψέματα, ψεύτικη, ψεύτες») τονίζει την υποκρισία και αποκαλύπτει τον μηχανισμό της εξουσίας να επιβάλλει την κυριαρχία της με την παραπλάνηση, όχι μόνο στο παρόν («σου λένε ξανά»), αλλά και στο παρελθόν («Σου είπαν ψέματα») και στο μέλλον («ξανά θα σου πουν»). Ωστόσο, η εξαπάτηση έρχεται και από το κοντινό περιβάλλον, όπως αναδεικνύεται με το οξύμωρο σχήμα («οι φίλοι σου με ψεύτικες αλήθειες σε κοιμίζουν»). Οι «φίλοι» που «σε κοιμίζουν» είναι όσοι αναπαράγουν τον λόγο της εξουσίας, είτε από φόβο είτε από συμφέρον. Παράλληλα, ο λόγος του ποιητικού υποκειμένου εντείνεται **δραματικά** με τα ερωτήματα («Πού πας με ψεύτικα όνειρα;»), με τα οποία κινητοποιεί τόσο τον αναγνώστη όσο και τον εαυτό του για δράση. Καταληκτικά, αντικρίζει την αλήθεια και συνειδητοποιεί την πλάνη του («καιρός να δεις») όσο επίπονη διαδικασία και αν είναι («καιρός να ιλάψεις και να πονέσεις»).

Η προτροπή του ποιητικού υποκειμένου φαίνεται να έχει διαχρονικό χαρακτήρα. Ακόμα και σήμερα οι άνθρωποι συχνά παραπλανώνται από ψεύτικες αλήθειες και εύκολες υποσχέσεις, ιδιαίτερα αν σκεφτούμε πόσο έχει παρεισφρήσει το διαδίκτυο στη ζωή μας. Γι' αυτό, η προτροπή σε συνειδητοποίηση και αφύπνιση παραμένει αναγκαία για την προσωπική και κοινωνική ελευθερία μας.

ενδεικτικοί κειμενικοί δείκτες προς αξιοποίηση

«Σου είπαν ψέματα πολλά/ψέματα σήμερα σου λένε ξανά/κι αύριο ψέματα ξανά θα σου πουν»: η εναλλαγή ρηματικών χρόνων παρελθόντος, παρόντος, μέλλοντος και το υπερβατό σχήμα.

β' ενικό/ αποστροφή σε όλο το ποίημα

«οι εχθροί σου/μα κι οι φίλοι σου»: αντίθεση
«ψέματα, ψεύτικη, ψεύτες»: επανάληψη ομόρριζων εννοιών
«ψέματα», «αλήθεια»: αντίθεση
«με ψεύτικες αλήθειες»: οξύμωρο
«Πού πας με ψεύτικα όνειρα;»: επανάληψη ερωτήματος
«καιρός να»: επανάληψη και προτρεπτική/παραινετική υποτακτική
«καιρός να δεις»: τίτλος ποιήματος

Θέμα Δ

Δ1. Διαβάσατε πρόσφατα το βιβλίο του Νίκου Δήμου (Κείμενο 2) για την αξία του ορθολογισμού. Με έναυσμα τη δήλωσή του, πώς «Στον 21ο αιώνα το πιο βασικό κεφάλαιο είναι ο νους και η γνώση.», γράφετε μια επιστολή προς τον συγγραφέα στην οποία παραθέτετε τους προβληματισμούς σας για τις συνέπειες του ανορθολογισμού σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους η παιδεία μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης εσάς των νέων. Η επιστολή σας να έχει έκταση 350-400 λέξεις.

Να υποστηρίξετε την άποψή σας τεκμηριωμένα αξιοποιώντας δημιουργικά και τα κείμενα αναφοράς (Κείμενα 1, 2)

Προσοχή, **ΔΕΝ** πρέπει να υπογράψετε με το πραγματικό σας ονοματεπώνυμο. Αναγράψτε την ιδιότητά σας.

Ενδεικτική ανάπτυξη έκθεσης

Τόπος, ημερομηνία

Αξιότιμε κύριε Δήμου,

Πρόλογος: Πρόσφατα διάβασα το βιβλίο σας και με εντυπωσίασε η έμφαση που δίνετε στον ορθολογισμό και στη σημασία της γνώσης ως κύριο κεφάλαιο για την εποχή μας. Η ανάγνωση με έκανε να σκεφτώ πόσο βαθιά επηρεάζει η έλλειψη κριτικής σκέψης τόσο τη ζωή μας ατομικά όσο και την κοινωνία στο σύνολό της. Σας γράφω, λοιπόν, για να μοιραστώ μαζί σας τους προβληματισμούς μου σχετικά με τις συνέπειες του ανορθολογισμού και για το πώς η παιδεία μπορεί να βοηθήσει εμάς τους νέους να καλλιεργήσουμε τη σκέψη μας και να γίνουμε πιο υπεύθυνοι.

Κύριο μέρος – Ζητούμενο Α

Συνέπειες του ανορθολογισμού σε ατομικό επίπεδο

1. Λόγω του καταγισμού «επιστημονικών» πληροφοριών, ο πολίτης αδυνατεί να διακρίνει την έγκυρη γνώση από την ψευδοεπιστήμη. Αυτό προκαλεί πνευματική σύγχυση και υιοθέτηση αβάσιμων θεωριών, καθώς το άτομο παύει να ελέγχει την εγκυρότητα των πηγών, οδηγούμενο τελικά στην παραπλάνηση.

2. Το άτομο πλοηγείται στο διαδίκτυο, πληροφορείται για όσα του προβάλλει ο αλγόριθμος ή ενημερώνεται μόνο από κοινότητες ομοϊδεατών με αποτέλεσμα να εγκλωβίζεται σε στενές αντιλήψεις, ακούγοντας μόνο τον «αντίλαλο της δικής του φωνής». Συνέπεια είναι η ενίσχυση του δογματισμού, η αδυναμία αυτοκριτικής και η πνευματική στασιμότητα.

3. Η διάδοση θεωριών συνωμοσίας, όπως η επιβολή της οικονομικής κρίσης από «μυστικά κέντρα», καλλιεργεί φόβο και παρανοϊκή σκέψη. Το άτομο ερμηνεύει πλέον την πραγματικότητα μέσω μύθων και φαντασιακών απειλών. Συνέπεια αυτής της νοοτροπίας είναι η ανασφάλεια, η ψυχική σύγχυση και η απώλεια της προσωπικής ευθύνης.

4. Η μαζική προσφυγή σε δεισιδαιμονίες, όπως η αστρολογία, υποκαθιστά την ορθολογική σκέψη. Το άτομο παραιτείται από την κριτική ικανότητα και τη λογική αξιολόγηση, βασίζοντας σημαντικές αποφάσεις ζωής σε αυθαίρετες προβλέψεις αντί για προσωπική κρίση. Αυτό οδηγεί σε πνευματική έκπτωση.

Συνέπειες του ανορθολογισμού σε κοινωνικό επίπεδο

1. Η κοινωνική αδυναμία κατανόησης της λειτουργίας της επιστήμης οδηγεί στη διάδοση του επιστημονικού αναλφαριθμητισμού. Η επιστήμη δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως «απελευθερωτική δύναμη», αλλά ως ισότιμη με αυθαίρετες απόψεις. Το αποτέλεσμα είναι η υποβάθμιση τόσο της γνώσης όσο και της επιστημονικής αυθεντίας.

2. Η παιδεία υπονομεύεται όταν περιορίζεται στην αποστήθιση μύθων και ελλιπών γνώσεων, παραμελώντας την καλλιέργεια σκέψης και κρίσης. Η συνέπεια είναι η δημιουργία πολιτών ευάλωτων στη χειραγώγηση, με αποτέλεσμα την αδύναμη και παθητική συμμετοχή τους στις δημοκρατικές διαδικασίες.

3. Ο ανορθολογισμός οδηγεί σε κοινωνική αποδιοργάνωση και σοβαρή δυσλειτουργία των θεσμών, εκδηλωνόμενος ως χάος και γραφειοκρατική «τρέλα». Η κοινωνία αδυνατεί να οργανωθεί ορθολογικά, γεγονός που συνδέεται έμμεσα με οικονομική κρίση, σοβαρά ελλείμματα και θεσμική αναποτελεσματικότητα. Παράλληλα, η απουσία επιστήμης, έρευνας και καινοτομίας εμποδίζει την πρόοδο, με αποτέλεσμα η κοινωνία να μένει πίσω σε σχέση με άλλα κράτη όσον αφορά την ανάπτυξη και την ευημερία.

Κύριο μέρος – Ζητούμενο Β

Τρόπους με τους οποίους η παιδεία μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης εσάς των νέων

1. Η διδασκαλία της επιστήμης οφείλει να εστιάζει στην καλλιέργεια κριτικής σκέψης και όχι στην αποστήθιση. Η επιστήμη πρέπει να παρουσιάζεται ως απελευθερωτική δύναμη. Αυτό σημαίνει κατανόηση της επιστημονικής μεθόδου, του ελέγχου πηγών και της αποδοχής της τεκμηρίωσης.

2. Οι μαθητές οφείλουν να μαθαίνουν να θέτουν ερωτήματα, ελέγχοντας την αξιοπιστία των πηγών («Πού έχει δημοσιευτεί;»). Με αυτόν τον τρόπο, η παιδεία διδάσκει κριτήρια αξιολόγησης, ώστε ο νέος να μην αποδέχεται άκριτα τις πληροφορίες.

3. Η ανάπτυξη του ορθολογισμού, που θεμελιώνεται στην επιστήμη, τη γνώση, τους νόμους και τα ανθρώπινα δικαιώματα, πρέπει να αποτελέσει βάση της δημόσιας σκέψης. Καλλιεργώντας τον ορθό λόγο, η παιδεία διαμορφώνει υπεύθυνους πολίτες, ικανούς να ασκούν κρίση και να λειτουργούν δημοκρατικά.

Επιπλέον ιδέες του μαθητή

4. Η κριτική σκέψη απαιτεί την εξοικείωση με το λάθος και την αβεβαιότητα, μακριά από περιβάλλον φόβου. Το σχολείο οφείλει να αντιμετωπίζει το λάθος ως στάδιο μάθησης, αποδεχόμενο την αβεβαιότητα. Έτσι καλλιεργείται πνευματική ταπεινότητα και ο νέος δεν φοβάται να αναθεωρήσει ή να αμφισβητήσει.

5. Η παιδεία οφείλει να ενισχύσει την καλλιέργεια επιχειρηματολογικού λόγου και αντιλόγου μέσω δομημένων συζητήσεων. Ο μαθητής μαθαίνει να στηρίζει τις απόψεις

του με τεκμήρια, να σέβεται τον αντίλογο και να διακρίνει καθαρά τη γνώμη και υποκειμενική άποψη από το επιχείρημα και τη γνώση.

6. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να λειτουργεί ως πρότυπο κριτικής στάσης, όχι ως αλάθητος φορέας γνώσης. Με αυτόν τον τρόπο, ο μαθητής μαθαίνει πώς σκέφτεται ένας ώριμος πολίτης, υιοθετώντας τα πρότυπα σκέψης, την αμφισβήτηση και την κριτική διάθεση έναντι της αυθεντίας.

Επίλογος: Ολοκληρώνοντας τη σκέψη μου, κύριε, Δήμου, συμφωνώ μαζί σας πως ο ορθολογισμός, η κριτική σκέψη και η παιδεία μπορούν να κάνουν τον νου μας το πιο ισχυρό εφόδιο ώστε να αντιμετωπίσουν οι προκλήσεις της εποχής μας. Ωστόσο, θα ήθελα πολύ στο μέλλον να δω κάποιο από τα κείμενά σας να προτείνει όχι μόνο την καταγραφή των προβλημάτων του ανορθολογισμού. Πιστεύω ότι η συζήτηση για πρακτικές λύσεις θα μπορούσε να εμπνεύσει εμάς τους νέους να καλλιεργήσουμε την κριτική μας σκέψη και να αξιοποιήσουμε τη γνώση και τον ορθολογισμό ως εργαλεία δράσης.

Με εκτίμηση,
Μαθητής/Μαθήτρια